

Natsionalnyi bank Ukrainy. (2025). *Ohliad bankivskoho sektoru. Lystopad 2025 roku* [Banking Sector Review. November 2025]. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2025-11.pdf?v=16

Slovo i Dilo. (2025, March 24). *Naimasshtabnishi kiberataky na Ukrainu (infohrafika)* [The largest cyber attacks on Ukraine (infographic)]. <https://www.slovovidilo.ua/2025/03/24/infohrafika/bezpeka/naj-masshtabnishi-kiberataky-ukrayinu>

Sytnyk N. S., Nazarkevych I. B. & Myshchyslyn O. Ya. (2025). *Didzhytalizatsiia u finansakh: navch. posib* [Digitalization in Finance: a study guide]. Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka

Стаття надійшла до редакції / Received: 16.01.2026
 Статтю прийнято до публікації / Accepted: 30.01.2026
 Оприлюднено / Published: 31.03.2026

УДК 336.226:347.9

JEL: H24

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-2-282-289>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ СУДОВОГО ЗБОРУ, ВІДШКОДОВАНОГО ОСОБІ ЗА РІШЕННЯМ СУДУ

©2026 КЛУБАНЬ М. В., ВІТОВЩИК Т. С.

УДК 336.226:347.9

JEL: H24

Клубань М. В., Вітовщик Т. С. Актуальні питання оподаткування судового збору, відшкодованого особі за рішенням суду

У статті здійснено комплексний науково-правовий аналіз правової природи судового збору, що відшкодовується фізичній особі за рішенням суду, крізь призму його можливого оподаткування податком на доходи фізичних осіб та військовим збором. Актуальність дослідження зумовлена наявністю сталої правової невизначеності та суперечливої правозастосовної практики, за якої компенсаційні за своєю суттю виплати податковими органами нерідко кваліфікуються як оподатковуваний дохід або «додаткове благо» платника податку. У межах дослідження проаналізовано норми Податкового кодексу України, що регулюють поняття доходу, додаткового блага та об'єкта оподаткування, а також норми цивільного, господарського й адміністративного процесуального законодавства, які визначають судовий збір як складову судових витрат і встановлюють механізм їх розподілу та відшкодування. Обґрунтовано, що судовий збір за своєю правовою природою є вимушеною майновою втратою, понесеною особою з метою реалізації конституційного права на судовий захист, а його подальше відшкодування має виключно компенсаторний характер і спрямоване на відновлення попереднього майнового стану сторони (*restitutio in integrum*). Окрему увагу приділено критичному аналізу позицій Державної податкової служби України, викладених у листах та індивідуальних податкових консультаціях, у яких відшкодований судовий збір віднесено до загального оподаткованого доходу фізичної особи. Доведено, що такі підходи не узгоджуються ні з економічною сутністю доходу як приросту активів, ні з цивільно-правовим розумінням збитків та їх відшкодування, а також створюють дискримінаційні наслідки залежно від джерела компенсації судових витрат. Значне місце у статті відведено аналізу актуальної судової практики, зокрема правових позицій Верховного Суду, який послідовно виходить з того, що компенсація судових витрат, у тому числі судового збору, не є доходом платника податку, оскільки не приводить до збільшення його майнової сфери, а отже, не формує об'єкта оподаткування ПДФО та військовим збором. За результатами дослідження сформульовано науково обґрунтований висновок про недопустимість фіскального тлумачення сум відшкодованого судового збору як доходу або додаткового блага. Запропоновано напрями вдосконалення податкового законодавства України шляхом уточнення відповідних норм з метою усунення неоднозначного їх тлумачення та забезпечення принципів правової визначеності, справедливості оподаткування й ефективного доступу до правосуддя.

Ключові слова: оподаткування судового збору, додаткове благо, податок на доходи фізичних осіб, військовий збір.

Бібл.: 18.

Клубань Марія Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права та економіко-фінансової безпеки, Академія рекреаційних технологій та права (вул. Карбишева, 2, Луцьк, 43023, Україна)

E-mail: fmv2209@gmail.com

Вітовщик Тетяна Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри права та економіко-фінансової безпеки, Академія рекреаційних технологій та права (вул. Карбишева, 2, Луцьк, 43023, Україна)

E-mail: Tetyana220@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-3825-7151>

UDC 336.226:347.9

JEL: H24

Kluban M. V., Vitovshchik T. S. The Current Issues in Taxation of Court Fees Reimbursed to an Individual by Court Decision

The article provides a comprehensive scientific and legal analysis of the legal nature of court fees reimbursed to an individual by court decision, through the lens of their potential taxation under personal income tax and military tax. The relevance of the study is due to the persistent legal uncertainty and contradictory law enforcement practice, where compensatory payments, by their nature, are often classified by tax authorities as taxable income or an «additional benefit» for the taxpayer. The study examines the provisions of the Tax Code of Ukraine regulating the concepts of income, additional benefit, and taxable object, as well as provisions of civil, commercial, and administrative procedural law that define court fees as part of court costs and establish the mechanism for their allocation

and reimbursement. It is substantiated that, by its legal nature, a court fee constitutes a compulsory financial loss borne by a person in order to exercise the constitutional right to judicial protection, and its subsequent reimbursement is purely compensatory and aimed at restoring the party's prior financial position (*restitutio in integrum*). Special attention is paid to a critical analysis of the positions of the State Tax Service of Ukraine, set out in letters and individual tax consultations, in which reimbursed court fees are included in the general taxable income of an individual. It is demonstrated that such approaches are inconsistent with both the economic essence of income as an increase in assets and the civil law understanding of losses and their compensation, and also create discriminatory consequences depending on the source of reimbursement for legal costs. A significant part of the article is devoted to the analysis of current judicial practice, in particular the legal positions of the Supreme Court, which consistently holds that reimbursement of court costs, including the court fee, is not the income of the taxpayer, since it does not lead to an increase in their property assets, and, therefore, does not form the object of personal income tax and military levy. Based on the results of the study, a scientifically grounded conclusion was formulated regarding the inadmissibility of a fiscal interpretation of amounts reimbursed as court fees as income or an additional benefit. Directions for improving the tax legislation of Ukraine are proposed by clarifying the relevant provisions in order to eliminate their ambiguous interpretation and ensure the principles of legal certainty, fair taxation, and efficient access to justice.

Keywords: taxation of court fees, additional benefit, personal income tax, military levy.

Bibl.: 18.

Kluban Mariia V. – PhD (Law), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Law and Economic and Financial Security, Academy of Recreation Technologies and Law (2 Karbysheva Str., Lutsk, 43023, Ukraine)

E-mail: fmv2209@gmail.com

Vitovshchik Tetiana S. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Law and Economic and Financial Security, Academy of Recreation Technologies and Law (2 Karbysheva Str., Lutsk, 43023, Ukraine)

E-mail: Tetyana220@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-3825-7151>

Актуальність дослідження зумовлена існуючою правовою невизначеністю у трактуванні сум судового збору, що повертаються позивачу за рішенням суду, як об'єкта оподаткування податком на доходи фізичних осіб та військового збору. На сьогодні склалася парадоксальна ситуація: фізична особа, яка захистила своє порушене право в органах судової влади, понесла законодавчо встановлені обов'язкові витрати у вигляді сплаченого судового збору, які за своєю правовою природою є й процесуальними витратами. Проте при їх подальшому відшкодуванні за рахунок іншої сторони судової справи органи податкової служби часто класифікують ці суми як дохід та «додаткове благо».

Це створює низку теоретичних і практичних проблем, серед яких ключове місце посідають:

- ✦ *порушення сутності компенсації*, адже відшкодування судових витрат є інструментом *restitutio in integrum* (відновлення попереднього стану), а не отриманням економічної вигоди чи доходу. Оподаткування такої компенсації фактично означає, що особа не отримує повного відшкодування понесених витрат, що суперечить принципу повного відшкодування збитків та права на справедливий суд;
- ✦ *дискримінаційний підхід*, оскільки існує різниця в підходах до оподаткування залежно від того, з яких джерел повертається судовий збір – з державного бюджету, що не оподатковується згідно з Податковим кодексом України [1], чи за рахунок коштів юридичних або інших фізичних осіб;
- ✦ *неузгодженість термінології*, оскільки має місце конфлікт між нормами матеріально-

го права (Податкового кодексу України) та нормами процесуального права (Цивільного процесуального кодексу України [2], Господарського процесуального кодексу України [3], Кодексу адміністративного судочинства України [4]) щодо визначення природи судових витрат.

Таким чином, проблема полягає в необхідності наукового обґрунтування недопустимості фіскального трактування сум відшкодованого судового збору як доходу, що потребує перегляду підходів у правозастосовчій практиці та внесення відповідних законодавчих змін.

Вагомий внесок у дослідження питання оподаткування стягнутого за рішенням судів судового збору на користь громадян здійснила Кобак М. В. [5, с. 228], яка досліджувала проблемні питання справляння судового збору при вирішенні судом заяв, пов'язаних із виконанням судових рішень в адміністративних справах. Аніщенко Г. Ю., Іванова Н. А. досліджували правову природу додаткового блага [6], а також проблему його ідентифікації [7, с. 145]. Шпомер А. І., Костюченко Н. Д. зосереджували свої погляди на правовій природі судового збору як складу судових витрат [8, с. 26]. Проте питання включення судового збору, який відшкодовується особі за рішенням суду, до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку у працях вищенаведених науковців лишається не лише дискусійним, а й вкрай мало дослідженим.

Метою статті є нормативне розтлумачення поняття «дохід» у розумінні податкового законодавства та нормативне обґрунтування того, що

компенсація судового збору за своєю правовою природою не є доходом чи збільшенням активів, а за своєю правовою природою є реституцією, тобто відновленням майнового стану.

Судовий збір, відповідно до статті 1 Закону України «Про судовий збір», – це збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень, передбачених цим Законом. Судовий збір включається до складу судових витрат [9].

Задля визначення компенсаторної природи судового збору варто звернутися до норм процесуального права, що регулюють його повернення та виплату фізичним особам.

Відповідно до статті 133 Цивільного процесуального кодексу України судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних із розглядом справи.

Статтю 141 Цивільного процесуального кодексу України урегульовано питання розподілу судових витрат і зазначено, що судовий збір покладається на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог. Інші судові витрати, пов'язані з розглядом справи, покладаються:

- 1) у разі задоволення позову – на відповідача;
- 2) у разі відмови в позові – на позивача;
- 3) у разі часткового задоволення позову – на обидві сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог.

Відповідно до статті 129 Господарського процесуального кодексу України судовий збір покладається:

- 1) у спорах, що виникають при укладанні, зміні та розірванні договорів, – на сторону, яка безпідставно ухиляється від прийняття пропозицій іншої сторони, або на обидві сторони, якщо судом відхилена частина пропозицій кожної із сторін;
- 2) у спорах, що виникають при виконанні договорів та з інших підстав, – на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог.

Відповідно до статті 132 Кодексу адміністративного судочинства України судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи.

Статтю 139 Кодексу адміністративного судочинства України визначено, що при задоволенні позову сторони, яка не є суб'єктом владних повноважень, усі судові витрати, які підлягають відшкодуванню або оплаті відповідно до положень цього Кодексу, стягуються за рахунок бюджетних асигнувань суб'єкта владних повноважень, що виступав відповідачем у справі, або якщо відповідачем у справі виступала його посадова чи службова особа.

Таким чином, судовим збором є не інвестиція, а саме майнова втрата, яку фізична особа несе вимушено на виконання процесуальних норм законодавства.

Водночас Державна податкова служба України в листі від 19.03.2024 р. № 1460/ІПК/99-00-24-03-03 ІПК зазначає, що «сума судових витрат (судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи), яка відшкодовується фізичній особі за рішенням суду юридичною особою, включається до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу такого платника як додаткове благо та оподатковується податком на доходи фізичних осіб і військовим збором на загальних підставах» [10].

У наступній індивідуальній податковій консультації, від 02.09.2024 року № 4283/ІПК/99-00-24-03-03 ІПК, Державна податкова служба України зазначає, що «дохід фізичної особи – клієнта банку у вигляді відшкодування вартості майна в розмірі грошових коштів, одержаних від реалізації такого майна, в порядку повороту виконання рішення суду та компенсації суми судового збору включається до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу такого платника та оподатковується податком на доходи фізичних осіб і військовим збором на загальних підставах» [11].

Однак судові витрати, у тому числі судовий збір, варто визначати як нормативно закріплену сплату грошових коштів за рахунок сторін у судовій справі, яка є пов'язаною з необхідністю розгляду судової справи та вирішення судом приватно-правового спору.

Особа має можливість отримати компенсацію понесених нею судових витрат в установленому законодавством порядку лише у випадку процесуального підтвердженого судом факту протиправних дій чи бездіяльності, рішень відповідача, обґрунтованості самих позовних вимог, а тому фактично передбачається компенсаторний характер збитків тій стороні судової справи, права якої є порушеними.

Підпункт «а» підпункту 164.2.14 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України регламентує, що до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку включається, зокрема, дохід у вигляді неустойки (штрафів, пені), відшкодування матеріальної або немайнової (моральної) шкоди, крім сум, що за рішенням суду спрямовуються на відшкодування збитків, завданих платнику податку внаслідок заподіяння йому матеріальної шкоди, а також шкоди життю та здоров'ю, а також відшкодувань моральної шкоди в розмірі, визначеному рішенням суду, але не вище чотирикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного

(податкового) року, або в розмірі, визначеному законом.

Верховний Суд у постанові від 25 березня 2024 р. у справі № 461/2729/22 виснував, що: «Компенсація судових витрат за своєю правовою природою є обов'язковим відшкодуванням, передбаченим законом, і фактично є формою відшкодування збитків за матеріальну шкоду, заподіяну особі неправомірними діями/бездіяльністю, рішеннями іншої сторони у справі та вимушеними матеріальними втратами, які особа зазнала у зв'язку зі зверненням за судовим захистом.

Отже, сума судового збору, яка відшкодується особі за рішенням суду, не включається до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу такого платника, а тому у цьому випадку банк чи фінансова установа не виступає податковим агентом.» [12].

Відшкодування судового збору стороні по справі спрямоване на відновлення її попереднього майнового стану. Тому отримання фізичною особою стягнутого за рішенням суду судового збору не може кваліфікуватися як збільшення активів, оскільки це є за своєю правовою природою поверненням активу, який був тимчасово вилучений із власності особи для доступу до правосуддя.

До позиції податкових органів про віднесення судового збору до інших доходів чи додаткового блага варто однозначно поставитись критично.

Сама компенсація витрат зі сплати судового збору не відповідає ознакам «доходу», дефініція якого розширено викладена в підпункті 14.1.54 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України, оскільки при поверненні особі сплаченого нею же судового збору за судовим рішенням відсутній приріст капіталу, тобто матеріальний стан особи не покращується.

Також податкові органи часто відносять судовий збір до доходів під виглядом додаткового блага. Згідно підпункту «г» підпункту 164.2.17 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України визначено перелік доходів, що включаються до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку, зокрема дохід, отриманий платником податку як додаткове благо (крім випадків, передбачених статтею 165 Кодексу) у вигляді суми грошового відшкодування будь-яких витрат або втрат платника податку, крім тих, що обов'язково відшкодовуються згідно із законом за рахунок бюджету або звільняються від оподаткування згідно з розділом IV Податкового кодексу України.

Якщо порівнювати повернення сплаченого особою судового збору за розгляд судової справи

із заробітною платою чи дивідендами, які є винагородою за певну діяльність, і повернення судового збору, то останній, на відміну від них, є еквівалентним відшкодуванням збитків. Відповідно до частини 1 статті 22 Цивільного кодексу України [13], особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.

Згідно з частиною 2 статті 22 Цивільного кодексу України, збитками визнаються витрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Тобто з метою відновлення своїх порушених прав особа вимушена звертатись до судової гілки влади, сплачувати судовий збір, у зв'язку із чим несе матеріальні витрати, чим зазнає реальних збитків у розумінні статті 22 Цивільного кодексу України.

Тому, стягуючи сплачений особою судовий збір за результатами розгляду справи, суд своїми рішеннями вирішує відшкодувати збитки, які завдані платнику податку внаслідок заподіяння йому матеріальної шкоди, яка завдана витратами на захист від протиправних дій певних суб'єктів.

Натомість, підпункт «г» підпункту 164.2.17 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України конкретно не визначає саме повернутий особі судовий збір як відповідне майнове чи грошове відшкодування, форму такого відшкодування чи рахунок, з якого відшкодовуються матеріальні збитки за рішенням суду.

Правова природа витрат понесеного особою судового збору полягає в тому, що це – обов'язковий платіж для доступу до правосуддя. Кошти, що повертаються особі, не є таким собі «додатковим благом», оскільки особа вже понесла ці витрати раніше.

Відновлюючи майновий стан особи при відшкодуванні судових витрат, судова гілка влади лише компенсує понесені втрати, що є майновою реституцією та спрямована на відновлення стану, який існував до порушення права. Відшкодування судових витрат за своєю правовою природою не може розглядатись як дохід фізичної особи в розумінні Податкового кодексу України, оскільки такі кошти є лише компенсацією витрат на відновлення порушеного права.

Якщо звертатись до об'єкта оподаткування в розумінні податкового законодавства, то при поверненні коштів не виникає приросту капіталу (активів) особи, відсутній сам об'єкт оподаткуван-

ня податком з доходів фізичних осіб. Причому тут певною мірою проявляється принцип нерівності, при якому у випадку, якщо із суми відшкодування утримується податок, то особа отримує меншу суму, ніж вона реально сплатила. Це порушує принцип повного відшкодування судових витрат, закріплений у процесуальних кодексах.

Структурні підрозділи Державної податкової служби України помилково застосовують підпункт «г» підпункту 164.2.17 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України для ідентифікації повернутого особі сплаченого судового збору, оскільки судовий збір є обов'язковим платежем згідно із Законом України «Про судовий збір». Відшкодування витрат можна кваліфікувати як компенсацію матеріальної шкоди за рішенням суду, що за певних умов не включається до загального доходу, а отже, він підпадає під виняток, передбачений у іншому пункті 164.2 статті 164 Податкового кодексу України.

У повернутого особі сплаченого судового збору відсутні будь-які ознаки доходу. Згідно з підпунктом 14.1.54 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України, дохід – це будь-який приріст активів. Повернення «свого майна» не є приростом активу.

Саме фіскальна позиція органів Державної податкової служби України фактично створює «податок на правосуддя», оскільки особа, вигравши певну судову справу, все одно втрачає 23% (сюди включають податок на доходи фізичних осіб та військовий збір) від суми сплаченого ним раніше судового збору, що суперечить практиці Європейського суду з прав людини щодо надмірного фінансового тягаря на доступ до суду. Варто відзначити, що Європейський суд з прав людини щодо сплати судового збору у своїй практиці виходить із того, що положення пункту 1 статті 6 Конвенції про виконання зобов'язання забезпечити ефективне право доступу до суду не означає просто відсутність втручання, а й може вимагати вчинення позитивних дій у різноманітних формах з боку держави. Це положення також не передбачає надання права на безкоштовні провадження в цивільних справах [14]. Більше того, можливість, що інтереси справедливого здійснення правосуддя можуть виправдовувати накладення фінансових обмежень на доступ особи до суду, ніколи не включалася судом [15]. Однак такі обмеження будуть несумісними з пунктом 1 статті 6 Конвенції, якщо вони не переслідують законної мети або коли не існує розумної пропорційності між застосованими засобами та законністю мети, якої прагнуть досягти [16]. Такою метою, виходячи із загальних правил, визнається фінансування належного від-

правлення правосуддя, тобто діяльності органів судової влади, використання як стримувального фактора від необґрунтованих позовів [17].

Європейський суд з прав людини, займаючи позицію, що сама по собі вимога щодо сплати зборів цивільними судами у зв'язку з поданням позовів не може вважатися обмеженням права доступу до суду, наголошує, що сума зборів, призначена у світлі конкретних обставин справи, включно зі спроможністю заявника її сплатити та стадією, на якій перебував розгляд справи на той момент, коли обмеження було накладено, є важливими чинниками під час визначення того, чи скористалася ця особа своїм правом доступу до суду, чи мала «розгляд судом» [18]. При цьому, конкретизуючи наведені вище точки зору, можна виділити правило, яке впливає зі змісту наведених вище рішень Європейського суду з прав людини, що й дають характеристику самій правовій природі сплаченого судового збору. Суд констатує, що розмір судового збору в спорах саме майнового характеру може залежати від ціни позову й обчислюватися пропорційно до неї, а згадка про те, що повернений особі сплачений судовий збір підлягає оподаткуванню, у згаданих вище рішеннях Європейського суду з прав людини відсутня.

Відсутність ознак доходу в повернутому особі сплаченому судовому зборі в розумінні підпункту 14.1.54 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України також можна розкрити через призму поняття «додаткове благо».

Задля кваліфікації будь-якої виплати як «додаткового блага» згідно з підпунктом 14.1.54 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України, така виплата насамперед має бути доходом.

З наведених положень законодавства доходом визначають приріст активів платника. У випадку із судовим збором особа спочатку, так би мовити, «мінусує» свій бюджет на суму судового збору, а потім, у разі виграшу справи в суді, отримує ту саму суму назад. Тому тут відбувається лише відновлення попереднього стану, а не збагачення чи отримання певного блага.

Однак органи Державної податкової служби України, трактуючи на власний розсуд підпункт «г» підпункту 164.2.17 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України, та посилаючись на цей пункт, вказують, що додатковим благом є повернення сплаченого судового збору як суми грошового відшкодування витрат платника (крім тих, що обов'язково відшкодовуються за законом за рахунок бюджету).

Проте тут має місце контраргумент щодо повернення сплаченого судового збору, оскільки су-

довий збір – це не «витрати на власні потреби», які вирішила покрити третя особа, оскільки тільки такі варто кваліфікувати класичним додатковим благом. Сплата судового збору є обов'язковою умовою реалізації конституційного права на судовий захист.

Правова природа обов'язку сторони, яка не отримала виграшу в судовій справі, відшкодувати судові витрати, встановлена процесуальним законом, а не волевиявленням сторін. Отже, це не є формою заохочення чи подарунка, в тому числі додаткового блага від відповідача по судовій справі. Відшкодування судового збору за своєю суттю є компенсацією матеріальної шкоди та збитків, понесених внаслідок неправомірних дій відповідача в судовій справі.

Тому, відповідно до підпункту 164.2.14 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України, дохід у вигляді компенсації матеріальної шкоди не завжди є об'єктом оподаткування, оскільки завжди залежить від джерела виплати та обставин. Якби відповідач у судовій справі не порушував прав позивача, то останньому не довелося б платити судовий збір. Тому повернення цих коштів прирівнюється до способу вирівняти понесені збитки.

Таким чином, якщо органи Державної податкової служби України де-факто визнають, що застосування концепції «додаткового блага» до судових витрат є таким, що відповідає вимогам національного законодавства, то тут має місце надмірний формалізм з боку податкових органів, який перешкоджає самому доступу до правосуддя. Витрачаючись на судовий збір, особа виконує обов'язкову умову звернення до суду. Повернення цих коштів стороні, на користь якої ухвалено рішення, є лише відшкодуванням її реальних збитків, а не отриманням економічної вигоди або додаткового блага.

Тому не знаходить свого нормативно-правового підтвердження позиція податкових органів, що компенсація витрат судового збору на підставі рішення суду є таким собі своєрідним «бонусом» стороні, на користь якої винесено судові рішення та, у разі його виплати, відноситься до оподаткованого додаткового блага, оскільки судові витрати пов'язані із захистом порушеного права та є вимушеними матеріальними збитками, що можуть бути стягнені судом з іншої сторони по справі, зазвичай з відповідача.

Якщо навіть розглядати повернення сплаченого судового збору за рішенням суду з точки зору економічної вигоди, то варто відзначити, що під вигодою в економіці розуміють задоволення, яке отримують від споживання чи користування певни-

ми матеріальними благами та послугами. Вигода також характеризується користю, зиском, прибутком, отриманням певних переваг, додаткового доходу.

Матеріальною є вигода, що відображена в грошовій чи натуральній формі, та яку можна оцінити й визначити як дохід відповідно до податкового законодавства, потенційний зиск від використання активів у фінансовому обороті чи господарській діяльності.

Водночас процедуру повернення сплаченого судового збору за судовим рішенням не можна називати економічною вигодою, оскільки особі просто повертають сплачені нею ж грошові кошти.

ВИСНОВКИ

Таким чином, прогалина в законодавстві, а саме: не включення судового збору до сум, що не включаються до загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку, зазначеного в підпункті «а» підпункту 164.2.14 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України, призводить до неоднозначного трактування вимог законодавства податковими та судовими органами, що по-різному трактують правову та фіскальну природу судового збору.

Тому з метою заповнення прогалин у законодавстві, надання правової визначеності в національному законодавстві судовому збору, який відшкодовується особі за рішенням суду, в площині податкового законодавства пропонуємо розширити норму, яка визначає суми, що не включаються до загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку, а саме підпункт «а» підпункту 164.2.14 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України викласти в такій розширеній редакції: «а) сум, що за рішенням суду спрямовуються на відшкодування збитків, завданих платнику податку внаслідок заподіяння йому матеріальної шкоди, а також шкоди життю та здоров'ю, а також відшкодування моральної шкоди в розмірі, визначеному рішенням суду, але не вище чотирикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, або в розмірі, визначеному законом, а також сум стягнутого на користь платника податку судового збору».

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

3. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
5. Кобак М. В. Проблемні питання справляння судового збору при вирішенні судом заяв, пов'язаних із виконанням судових рішень в адміністративних справах. *Юриспруденція сьогодні: між апологією і креативністю. Пам'яті проф. Ю. М. Оборотова* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 вересня 2021 р.). Одеса : Фенікс, 2021. С. 228–232.
6. Аніщенко Г. Ю., Іванова Н. А., Додаткове благо, як об'єкт обліку та аудиту. *Ефективна економіка*. 2022. № 9. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.9.26>
7. Аніщенко Г. Ю. Проблеми ідентифікації та відображення у бухгалтерському обліку додаткового блага. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин* : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Умань, 26 травня 2022 р.). Умань, 2022. С. 145–147.
8. Шпомер А. І., Костюченко Н. Д., Поняття, види та склад судових витрат в господарському процесі. *Київський часопис права*. 2023. № 4. С. 26–31. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.4.4>
9. Закон України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 р. № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>
10. Індивідуальна податкова консультація. Лист Державної податкової служби України від 19.03.2024 р. № 1460/IPK/99-00-24-03-03 ІПК. URL: <https://subscribe.vobu.ua/view/34164-1460-IPK-99-00-24-03-03-IPK>
11. Індивідуальна податкова консультація. Лист Державної податкової служби України від 02.09.2024 р. № 4283/IPK/99-00-24-03-03 ІПК. URL: <https://ipk.vobu.ua/view/35884-4283-IPK-99-00-24-03-03-IPK>
12. Постанова Верховного Суду від 25 березня 2024 р. у справі № 461/2729/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119168337>
13. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
14. Airey v. Ireland, 9 October 1979. Series A, no. 32. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-57420%22>
15. Tolstoy Miloslavsky v. United Kingdom, no. 18139/91. Series A, no. 316-B. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-57947%22>
16. Kreuz v. Poland, no. 28249/95, ECHR 2001-VI. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-125771%22>
17. Stankov v. Bulgaria, no. 68490/01, ECHR 2001-IX. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-81606%22>
18. Сакара Н. Ю. Інститут судового збору в практиці Європейського суду з прав людини. *Науко-*

вий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. Вип. 35. Ч. II. Т. I. С. 197–201. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/511f61be-dcb3-4092-b4c8-c6b61a5ccf14/content>

REFERENCES

- Airey. (1979, October 9). *Airey v. Ireland*, 9 October 1979. Series A. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-57420%22>
- Anishchenko H. Yu. & Ivanova N. A. (2022). *Dodatkovе blaho, yak ob'єkt obliku ta audytu [Additional Benefit as an Object of Accounting and Auditing]*. *Efektivna ekonomika*, 9. <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.9.26>
- Anishchenko H. Yu. (2022). *Problemy identyfikatsii ta vidobrazhennia u bukhhalterskomu obliku dodatkovoho blaha [Problems of Identification and Reflection in Accounting of Additional Benefit]*. *Aspekty stabilnoho rozvytku ekonomiky v umovakh rynkovykh vidnosyn: materialy XVII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Aspects of Stable Economic Development in Market Relations: Materials of the XVII International Scientific and Practical Conference]* (p. 145–147). Uman.
- Derzhavna podatkova sluzhba Ukrainy. (2024, March 19). *Indyvidualna podatkova konsultatsiia. Lyst DPS Ukrainy vid 19.03.2024 r. № 1460/IPK/99-00-24-03-03 IPK [Individual Tax Consultation. Letter of the State Tax Service of Ukraine dated March 19, 2024 No. 1460/IPK/99-00-24-03-03 IPK]*. <https://subscribe.vobu.ua/view/34164-1460-IPK-99-00-24-03-03-IPK>
- Derzhavna podatkova sluzhba Ukrainy. (2024, September 2). *Indyvidualna podatkova konsultatsiia. Lyst DPS Ukrainy vid 02.09.2024 r. № 4283/IPK/99-00-24-03-03 IPK [Individual Tax Consultation. Letter of the State Tax Service of Ukraine dated September 2, 2024 No. 4283/IPK/99-00-24-03-03 IPK]*. <https://ipk.vobu.ua/view/35884-4283-IPK-99-00-24-03-03-IPK>
- Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 6 lystopada 1991 r. № 1798-XII [Economic Procedure Code of Ukraine of November 6, 1991 No. 1798-XII] (1991, November 6). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
- Kobak M. V. (2021). *Problemni pytannia spravliannia sudovoho zboru pry vyrishenni sudom zaiav, poviazanykh iz vykonanniam sudovykh rishen v administratyvnykh spravakh [Problematic Issues of Collecting Court Fees when the Court Resolves Applications Related to the Execution of Court Decisions in Administrative Cases]*. *Yurysprudentsiia sohodni: mizh apolohiieiu i kreatyvniistiu. Pamiati prof. Yu. M. Oborotova: mater. Mizhnar. nauk.-prakt. conf. [Jurisprudence Today: Between Apology and Creativity. In Memory of Prof. Yu. M. Oborotov: Materials of the International Scientific and Practical Conference]* (p. 228–232). Odesa: Feniks.

Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy vid 6 lypnia 2005 r. № 2747-IV [Code of Administrative Court Proceedings of Ukraine of July 6, 2005 No. 2747-IV] (2005, July 6). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

Kreuz. (2001). Kreuz v. Poland, no. 28249/95, ECHR 2001-VI. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-125771%22>

Podatkovi kodeks Ukrainy vid 2 hrudnia 2010 r. № 2755-VI [Tax Code of Ukraine of December 2, 2010. No. 2755-VI] (2010, December 2). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

Sakara N. Yu. (2015). Instytut sudovoho zboru v praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [Institute of Court Fees in the Practice of the European Court of Human Rights]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii «Pravo»*, 35 (II)(I), 197–201. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/511f61be-dcb3-4092-b4c8-c6b61a5ccf14/content>

Shpomer A. I. & Kostiuhenko N. D. (2023). Poniattia, vydy ta sklad sudovykh vytrat v hospodarskomu protsesi [Concept, Types, and Composition of Court Costs in Economic Proceedings]. *Kyivskyi chasopys prava*, 4, 26–31. <https://doi.org/10.32782/klj/2023.4.4>

Stankov. (2001). Stankov v. Bulgaria, no. 68490/01, ECHR 2001-IX. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-81606%22>

Tolstoy Miloslavsky. (1995). Tolstoy Miloslavsky v. United Kingdom, no. 18139/91. Series A. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-57947%22>

Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. № 435-IV [Civil Code of Ukraine of January 16, 2003 No. 435-IV] (2003, January 16). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 18 bereznia 2004 r. № 1618-IV [Civil Procedure Code of Ukraine of March 18, 2004 No. 1618-IV] (2004, March 18). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

Verkhovnyi Sud. (2024, March 25). Postanova Verkhovnoho Sudu vid 25 bereznia 2024 r. u spravi № 461/2729/22 [Resolution of the Supreme Court of March 25, 2024 in case No. 461/2729/22]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119168337>

Zakon Ukrainy «Pro sudovi zbir» vid 8 lypnia 2011 r. № 3674-VI [Law of Ukraine 'On Court Fees' of July 8, 2011 No. 3674-VI] (2011, July 8). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>

Стаття надійшла до редакції / Received: 05.02.2026
Статтю прийнято до публікації / Accepted: 18.02.2026
Оприлюднено / Published: 31.03.2026

УДК 336.7:343.9:004.9

JEL: C53; F52; G21; K42

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-2-289-297>

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ: МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА, АНАЛІТИКА РИЗИКІВ І МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ВЗАЄМОДІЇ З ОРГАНАМИ ДІЗНАННЯ

©2026 ЖУК І. І., ВЕРШИГОРА В. Г., ОСТАФІЙЧУК П. В., СУХОЛИТКИЙ А. Д., ЯКИМИК С. Б.

УДК 336.7:343.9:004.9

JEL: C53; F52; G21; K42

Жук І. І., Вершигора В. Г., Остафійчук П. В., Сухолицкий А. Д., Якимик С. Б. Фінансовий моніторинг у системі забезпечення фінансової безпеки: міжнародна практика, аналітика ризиків і математична модель взаємодії з органами дізнання

У статті досліджено фінансовий моніторинг як системоутворюючий елемент національної фінансової безпеки в умовах цифровізації фінансових послуг, зростання транскордонних потоків та ускладнення структур фінансових злочинів. Обґрунтовано, що масштаби легалізації злочинних доходів (2–5% світового ВВП) мають виражений макророзподілений та інституційний вплив, що потребує переходу від формального комплаєнсу до вимірюваної результативності AML/CFT-системи. Узагальнено міжнародні підходи FATF, ЕС і США та визначено їх імплікації для організації взаємодії фінансової розвідки з органами дізнання. Запропоновано аналітичну рамку індикаторів у логіці input – process – output – outcome, що дозволяє оцінювати не лише обсяг повідомлень про підозрілі операції, а й якість сигналу, швидкість реагування та процесуальні результати. Розроблено економіко-математичну модель транзакційного ризик-скорингу на основі логістичної функції та процедуру калібрування порогів ескаляції з урахуванням ресурсного обмеження органів дізнання ($K \cdot h \leq H$). Обґрунтовано метрики $E2R/E2R^*$ та QoP як інструменти вимірювання переходу від аналітичного сигналу до процесуально значущого результату та стандартизації інформаційного пакета. Інтегровано мережевий аналіз фінансових потоків для виявлення багатокрокових схем (layering) та запропоновано корекцію скорингової імовірності з урахуванням мережевого коефіцієнта ризику. Для макрорівневої оцінки розроблено інтегральний індекс AML-стійкості (IAS), який може використовуватися у процесі національної оцінки ризиків (NRA). Доведено, що поєднання міжнародних стандартів, аналітики ризиків і математичного моделювання формує підґрунтя для підвищення процесуальної ефективності та зміцнення фінансової безпеки держави.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, фінансова безпека, ризик-орієнтований підхід, аналітика ризиків, математичне моделювання, мережевий аналіз, фінансова розвідка, органи дізнання, національна оцінка ризиків.

Табл.: 8. **Формул.:** 4. **Бібл.:** 12.

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ І КРЕДИТ
ЕКОНОМІКА